

NAGY JÚLIA

TELEPÜLÉS ANIMÁCIÓT MEGALAPOZÓ TÁRSADALOMKUTATÁS AZ IPOLY MENTÉN

*A falukutatás tapasztalatai a Pest megyei Tésa, Perőcsény, Letkés, valamint a szlovákiai Ipolyszalkán
(2000–2003.)*

A falukutatásról

A II. világháború után nemcsak a mintegy 110 népfőiskola szűnt meg (és minden egyesületi – civil törekvés), hanem az is, amit *falukutató mozgalom* néven ismerünk. Szabó Zoltán, miután klasszikus monográfiáját (*A tardi helyzet*) megírta, a *Kolozsvári Hítel* c. folyóiratban rövid cikkben (*A társadalomkutatás célja, Hítel 1936. 167-172.*) fejtegette, hogy miben látja ő a falukutatás célját.

Máig megszívlelendő gondolatokat vet fel:

A társadalomkutatás, a falukutatás „...megalkuvás és félelem nélküli tájékozódást jelent; azt, hogy az értelem kihívás és habozás nélkül aláveti magát a valóságnak... tehát ...nem frói vagy tudományos műfaj, hanem célszerű tett, cselekedet a közvélemény alakításért...”

„...az okok, melyek a társadalomkutatást létrehívták, abban a csökönyös tudatlanságban és rémületben őrzött tájékozatlanságban rejtőznek, mellyel a mai magyar társadalom egyes rétegei nem mernek túltekinteni a maguk kerítésén...”

„...középosztályunk valami csodálatos tökéletességgel képes elkülöníteni magát a problémáktól, ... a (falukutatás) szükség-szerű szerepvállalás tehát.”

A felsorolt – közel 70 éves okok – nagyrészt ma is fennállnak. A magyar falvak előregedtek, népességszámuk csökken, és a falvak határa egyre kevesebb családnak képes megélhetést biztosítani. A mai magyar falu jövőjében számos a kérdőjel.

A Falufejlesztési Társaság, a Budapest Környéki Népfőiskolai Szövetség, a Pest megyei Közművelődési Központ támogatásával néhány éve havonta *Faluszemináriumot* tart Kárpátalján; Ungváron az Egyetemen, Nagydobronyban a Református Líceumban, majd nyáron 10 napos falukutató tábort rendez a szeminárium hallgatóinak az Ipoly völgyében a magyar-szlovák államhatár mentén. Nem tudományos céllal, de nem is azért, hogy a valóság feltárásával és leírásával felrázzuk úgymond a társadalom szociális lelkiismeretét.

A mai magyar falu az 1930-as évekbeli falvakhoz képest nem mondható szegénynek. Ám a városi ember nem ismeri a falu sajátos értékeit, lelkét és problémáit. Az értelmiségi pályákra készülő fiatalok egy része pedig falun lesz orvos, jegyző, pedagógus, lelkész.

A tanulás éveinek túlságosan is racionális képességeket mozgató hatását ellensúlyozó, figyelemfelkeltő tényező a faluszeminárium és a tábor. A falusi emberekkel való beszélgetés; a tőlük való tanulás; az őket megérteni szándékozó odafigyelés, és a közös gondolkodás helyzetükön, gondjaikon az élet más dimenzióit nyitja meg számukra, mint amelyeket a családi otthon és az iskola védőburái beengednek. Mi azt reméljük, ezek a fiatalok nem szerencsétlenségnek fogják érezni, ha falusi orvosok, falusi tanítók lesznek...

S ha továbbra is tartjuk velük a kapcsolatot, talán mint pályakezdők visszatérnek, s megtaníthatjuk őket arra is, mi-

ként tudnak megfelelni a falusi értelmiség hivatásának. Miként tudják nem csupán szakemberként, de emberként is megállni a helyüket, miként lehet „animálni” a közösséget működtető folyamatokat.

Szeretnénk megtanítani őket arra, amire Szabó Zoltán hívja fel figyelmünket írása végén: „...egyelőre csak borúlátásra van okunk, de csak az az igaz ember, aki tud dolgozni távoli eredmények reményeiért is...”

Véleményem szerint egy megújulni képes falukutató mozgalom a népfőiskola szellemiségével rokon, annak egyik utánpótlást nevelő műhelye lehet.

A felkészülésről

A fent említett szervezetek, intézmények ún. látó-utat szerveztek Kárpátalján még 1997-ben. Főleg az egyetemistákkal, főiskolásokkal próbáltuk a kapcsolatot felvenni. Ekkor fogalmazódott meg a Faluszeminárium gondolata a faluismeret – faluközösség – falufejlesztés témakörben.

Terveinket 2000-ben tudtuk realizálni. A Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége (Ungvár) társnak szegődött, és megszerveztük az első faluszemináriumot 2000-ben Ungváron.

A faluszeminárium tematikája

1. Magyar falutörténet (16 óra)

Speciális történelmi diszciplína – agrár-táj-néprajz-társadalomtörténet.

Előadó: Kemény Bertalan.

2. Milyen az a falu, ahol én lakom, és hogyan ismerem meg? (16 óra)

A falu-megismerés lehetséges módszerei: statisztikai módszerek, közösségi felmérés, néprajzi módszerek – életútinterjú, beszélgetésvázlat.

Előadó: Nagy Júlia, Keresztesi József.

3. Értelmiség falun (16 óra)

Mi a feladatom, hol helyezkedem el, falu-elmaradottság, a falu helyzete a világban.

Előadó: Kemény Bertalan, Dr. B. Gelencsér Katalin (a táborban).

4. Cselekvésbe lendülök (16 óra)

Lokális csapat, a kulturális animáció eszközei, egyén, csoport, közösség, alulról építkező társadalom.

Előadó: Kemény Bertalan, Varga Gyula, Nagy Júlia.

Leglelkesebb hallgatóink részvételével szerveztük meg kistáji falukutató táborunkat az Ipoly-völgyben. Bekapcsolódott a Gödöllői Szent István Egyetem térségfejlesztő szakos hallgatóinak egy csoportja is. Elmondhatjuk, hogy már mintegy 50 diák volt részese a faluismereti és fejlesztő munka alapjaival való találkozásnak. A diákok Kárpátalja-szerte jönnek a képzésre és a táborba, így kb. 20 település fiatalságát képviselik a közös

unkában. Közülük Borbély Sándor a saját szülőfalujában szervezett falukutatást, valamint 2003-ban megrendezte a Kárpát-laj Magyar Diákok I. Szabadegyetemét.

Az Ipoly-völgyben, partnerszervezetünkkel, az Ipolyszalka s Környéke Népfőiskolai Társasággal együttműködve (Szlovákia), a faluban élő diákok, egyetemisták is részt vettek az Ipolyszalkán végzett nyári falukutató táborban, valamint a téli falukutatásban. Ezúton mondok köszönetet az odaadó, figyelmes és tapintatos baráti, szakmai együttműködésért Halló özsefnek és munkatársainak, Molnár Adriennek, Pavlovics Blankának, a szalkai népfőiskolai csapatnak és a letkési falukutatást segítő Tóthné Klagyivik Ágnesnek, a művelődési házigazgatójának.

Terepmunka, módszerek

A falukutató tábor célja az, hogy a határ menti, a viszonylag elzárt kistelepülések segítséget kapjanak a helyi társadalom önszerveződési és együttműködési képességének fejlesztésében. A térség – a trianoni békeszerződés óta egymástól elszakított – települései számára különös jelentőséggel bír, hogy Szlovákia is várhatóan tagja lesz 2004-ben, Magyarországgal egy időben az Európai Uniónak.

A valós helyzet feltárása a cél, amelyről vajmi keveset árulnak el a közigazgatási egységekben átlagolt, egybemosódó demográfiai, foglalkozásszerkezeti, tanultsága stb. vonatkozó statisztikai adatok. Tehát azt meg tudni, miként ismerik önmagukat, miként élnek meg saját helyzetüket.

Munkamódszerünk volt a falvak elmúlt fél évszázada történetének megismerése – élettörténeti interjúk készítésével. Úgy véljük, egy faluban a legfontosabb az ott élők élettörténete, amely egyben a falu története is. Az aktív interjúkészítést kiemelt figyelmet igényel a résztvevői megfigyelés. A tapasztalatok megbeszélése mellett kitekintést kívántunk nyújtani – a táborban résztvevő diákok, fiatalok saját élethelyzetéből kiindulva – gondolatébresztő előadások és beszélgetések formájában a magyar történelem elmúlt fél évszázada, az értelmiség és a falu viszonya, és a ma falun élő fiatalok élete kérdéseinek megvitatására.

Az esti beszélgetésekre meghívtuk a kistérségben élő, dolgozó szakembereket (tanár, helytörténész, gazdálkodó, kistérségi menedzser, polgármester, házi gondozó, művelődésszervező) a határ túloldaláról is.

Szándékunk egyfajta sajátos „embergyűjtés” volt. Azokat a résztvevőket kerestük, akik készen mutatkoztak a falukutató tábor utáni együttműködésre is.

A tábor munkáját segítették a helyi polgármesterek és a térségi falugondnokok.

Az interjú vázlata

Családfa

– Születés ideje, helye.

– A születés helye nem a kórház, szülőotthon (Szob, Vác), hanem az édesanya akkori állandó lakása szerint.

– Amennyiben nem falubeli születésű, hanem máshonnan jött, beköltöző: mikor, honnan, miért költözött a faluba. Szülők (akár élnek, akár nem) neve, születési helye, éve. Ha élnek, akkor hol élnek? Ha nem élnek, hol vannak eltemetve? Foglalkozásuk.

– Nagyszüleikről mit tud? Esetleg azok szüleiéről? (Ugyanúgy, mint fent.)

– Ha szívesen beszél a családjáról, kérdezzük testvéreiről,

szüleinek testvéreiről (hol éltek, élnek; mit dolgoztak, dolgoznak), gyerekeiről, unokáiról.

– Kikkel él most a fentiek közül egy háztartásban?

Az élet folyása, fontosabb eseményei

– Legrégebbi gyermekkori emlék (helyszín, esemény, értékelés).

– Iskolai emlék (szeretet vagy utálat) tanító, tanító néni.

Hol, meddig járt iskolába?

– Gyerekként a faluban, amikor ő gyerek volt. A határ.

– A családban mi volt a dolga.

– Pályaválasztás, ha volt – mi szeretett volna lenni, mit sikerült megvalósítani?

– A falun kívül merre járt?

– Párvalasztás. Honnan való a párja, férje, felesége?

– Munkahelyek. (Szüleinek vagy neki volt-e földje, itt és mennyi?)

– A termelőszoövetkezet.

– Gyerekek.

– Jó és balsors, betegségek és örömök.

Országos események a faluból nézvést

– 1938-ban néhány évre a felvidék magyar lakta részét visszacsatolták az országhoz. Emlékeznek-e erre?

– Kerültek-e át vagy voltak-e rokonok a mai határon túl?

Hol?

– Vannak-e még a határon túl rokonok, ismerősök? Kölcsonos látogatás, kapcsolatok (Lerkészen vagy Ipolyságon keresztül).

– A háború eseményeiről mit tud; mikor, hogy „ment át” a falu a „front”. A családból volt-e halott, fogságba került, „malenkij robotra” elvitt?

– Földosztás (1945-46).

– 1948-49-re emlékeznek-e? Hogy éltek meg a „fordulat évét”? Rákosi korszak, tsz-be be, tsz-ből ki.

– 1956.

– A fiatalok elköltözése – körzetesítések (tanács, iskola, ha volt) – vagy éppenséggel beköltözése.

A falu működése

– Szomszédok (bal oldali, jobb oldali, szembe szomszéd). Akikről szívesen beszél, azokról mit tart fontosnak.

– Szomszédokkal a kölcsönös segítség? Egymáshoz átjárás vagy beszélgetés csak a kerítésen át?

– Vámosmikolára szokott-e járni, miért, milyen gyakran?

– Mikor volt Vámosmikolán, Szobon, Párkányban, Esztergomban, Ipolyságon legutóbb?

– Búcsújáró helyek közül, hová, mikor szoktak menni (Márianosztra, Vác, Drégely, Esztergom)?

– Templomba járás, – elhagyása. Az egyházközség jelenleg.

– 1968 augusztusában Csehország szovjet megszállásában vett-e részt valaki a faluból?

– A Kádár rendszer, „a gulyás-kommunizmus” időszaka. Merre járt ez időben külföldön (Szlovákiában és másutt)?

– A rendszerváltás és az azóta eltelt időszak. Mi történt a faluban 1990-2003. között, az elmúlt évtizedben?

A ház története, ahol most él

– Ha nem szülei, nagyszülei laktak benne, kié volt azelőtt, hogy megvették, megörökölték. Tudja-e, hova lettek a régi tulajdonosok?

– Mikor, milyen jelentősebb változtatás (tető anyaga, bővítés, új padló, nagyobb ablakok, kemence bontása) történt a házzal?

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

A faluban élő „nyaraló városiak”

- A hét végén, nyáron itt tartózkodó városiak, pestiek (név, cím, foglalkozásuk).
- Mikor vették a házat, telket? Kitől vették, ki volt a régi tulajdonos?
- Kapcsolat velük. Köszönésen, érdeklődésen túl van-e? Micsoda?

A faluból elszármazottak

- Ismert-e olyan falubelit, aki elköltözött és boldogult?
- Látogatnak-e haza az elszármazottak (a templom búcsújára, halottak napjára, gyakrabban)? Általában, és az ő családjában, kik?

Fontos emberek

- Kivel beszélünk a faluban mindenképpen (polgármesteren, művelődésszervezőn kívül)? Meghatározó emberek a faluban.

A faluról általában

- Milyen ez a falu – és mit mondanak róla?
- Öreg, elhaló?
- Megújuló? Ha lenne munkahely, közlekedés...
- Fejlődő, esetleg megrekedt
- Összetartó, bizalmatlan, magányos
- Milyen a faluközösség túlélési képessége, fejlődő képessége, a kultúra önálló képessége?
- Fiatalodó, esetleg nyitott?
- Mit mondanak a faluról a szomszéd falvak lakói?

Arra voltunk kíváncsiak, mitől fejlettebb egy falu.

- Összetartóbb?
- Segítőkésebb?
- Mennyire fontosak egymásnak az emberek?
- A falu élő emberek közössége.
- Mi jellemzi a kulturált életvitelt és magatartást?
- A 110 lelkes falu is lehet fejlett.
- Miért jó az egykor volt faluközösséget megismerni?
- Mire lehet alapozni az együttműködés képességének fejlesztését?

Megélni a településen – az önálló gazdálkodás képessége.

Egy falu önmagában nem elég.

Hogyan látták a diákok a falu jövőjét?

Az életképesség-életképtelenség az emberi kapcsolatok minőségében rejlik.

A szobi kistérségről általában

- Országos összehasonlításban itt a legalacsonyabb az élve születések száma, valamint legmagasabb a halálozás aránya.
- Jellemző az itt élő népességre az alacsony iskolai végzettség és az alacsony mezőgazdasági jövedelem.
- Kevés a fiatal, ebből kivétel Letkés és Szalka.
- A falvak társadalmára jellemző a hátrányos helyzetű kistérségek problémája: a fejlesztésekhez egyenként kevés az önerős forrás, az emberek pesszimisták, nem hisznek önmagukban, az újat nehezen fogadják el, innovációs képességük, az összefogás képessége gyenge.
- A térség társadalmilag elmaradott.
- A négy település gazdaságilag elszigetelődött, nagyjából leépült.
- A határon elhelyezkedésük gondot jelent.
- Itt alakult meg először a megyében az önkéntes szerveződés, az Ipoly menti Önkormányzatok Térségfejlesztési Társulása.

A falukutatás tapasztalatai

A falukutatás minimális célja: a sajátos „embergyűjtés”, az interjúkészítés, a faluról kialakított objektív kép felvázolása – megvalósult.

Az interjúk feldolgozása még tart. Első megközelítésül az alábbi összefoglalót adhatjuk közre.

Mind a négy település más és más. Azonosságok mellett eltérő helyzetben vannak, s így más és más problémák alakítják a faluban zajló folyamatokat.

Tésa

- Lélekszáma 110 fő. (Az állandó lakosok közül szinte mindenki velünk találkozottunk, és elbeszélgettünk. A diákok megszerették a kis falut, őket is megszerették az öregek.)
- Egykor mintagazdaság, kastéllyal, birtokossal.
- A térség legnagyobb málnatermesztője volt a XX. sz. elején.
- Kihalófélben van, mégis lakják.
- A faluban a népesség folytonosságát a pestiek képezik, értéknek tartják a falut, gyűjtik a régi falu tárgyait.
- Az öregek pesszimisták, „nincs munkaerő, rosszak, elromlottak a földek”.
- A helyi fiataloknak (6-7 fő) tetszik a falu és szeretik.
- A tsz megszűnt, egykor fácskos is volt – „ma semmi; a földeket föl kéne javítani”.
- „A falut megmentené a munkahely.”
- Nem voltak nyitottak az emberek.
- „10 évig él, esetleg még 50 évig lesz itt falu.”
- „A csönd az érték.”
- A falu két főbb műveltségi-kulturális csoportból áll: az egykori cselédek és a kisebb parasztság leszármazottáiból, akik nemigen beszélnek egymással.
- Kiszolgáltatottak, „cselédek” lesznek megint az itt élő emberek, ha a Kastély megnyitja kapuit a vendégforgalomnak.
- Nyaralófaluvá válik, de beindult a nyugdíjas korosztály visszaköltözése is.
- Helyi földfelvásárlás nincs.
- A falusi turizmus még nem indult be.
- A falu közössége szétesett.

Perőcsény

- Lélekszáma 450 fő.
- A falusiak egykor összefogtak és nem engedték be a tsz-szervezőket.
- A katolikus falvak között az egyetlen református, ezért is választottuk falukutatásunk egyik terepének a nagydobronyi református líceum diákjai számára.
- A lehetőségek faluja. A kötődést a helyi mezőgazdaság adja. Az alakuló faluképhez hozzájárulnak azok a mezőgazdasági vállalkozók, akik 30 hektár ribizlit telepítenek, hozzá helyi feldolgozót.
- A beköltözők (hollandok és pestiek) és az általuk kibontakozó falusi turizmus története nem a helyiekről szól, nem ad életkedvet az itt élő fiataloknak.
- Nem érzi jól magát az itt nyaraló sok pesti, mert túl sokan vannak. A nyaralók érdeke az, hogy kevesebb legyen a pesti, a hasonló nyaraló.
- A közösség összetartó volt és ma is az, ez tarthatja itt a fiatalokat. Mindig becsületes emberek lakták a falut.

– A helyi mezőgazdaság lábra állása mellett a falu megélhetésének a falusi turizmus lehet a másik komoly lehetősége.

– A beköltözők nem túl sokat segítettek a falunak. A pesztiek nem folynak bele a falu életébe, de a szomszédok ismerik egymást és beszélgetnek is.

– A polgármester optimista.

– A falu nagyon tetszett a kárpátaljai diákoknak.

– A pesszimisták szerint a régi falu kihál és nyaralóvá válik.

– Az optimistábbak szerint a falu meg fog fiatalodni, mert az unokáik nem adják-hagyják el a falusi házat.

– A faluközösség összetartó.

– Perőcsényben él egy 18 éves fiatalember, aki évek óta tudatos néprajzos gyűjtőmunkát folytat. Nagy elődjének a falu szülöttét, Együd Árpádot tekinti. Aktív hagyományápoló munkájával, egyfajta kapocs szereppel a falu jövőjét szövögeti (tájház létesítése, szoboravatás, falunapok felelevenítése, baráti kör szervezése).

Letskés

– Lélekszáma 1197 fő.

– Közvetlenül a folyó mellett fekszik.

– Hét éve nyílt meg újra a kishatárral az átjárás a szomszédos Ipolyszalkára (testvérfalu) és a környék falvaiba.

– Az ideai táborban kb. 30 interjú készítettünk.

– Barátságos, családi hangulatú, fiatalodó település.

– Minden helyi intézménnyel rendelkezik, ezek működtetése azonban teljességgel felemészti a gondoskodni kívánó önkormányzat rendelkezésére álló erőforrásokat.

– Az utóbbi 20 évben nagy fejlődésen ment keresztül, egy időben közigazgatási és tsz-központ volt.

– A falu közepén parasztház jellegű épületek vannak, nagy háztáji kertekkel. Az Ipolytölgyes felőli falurész újabb, téglás házakkal épült be, szintén nagy háztáji kertekkel, állattartásoz szükséges melléképülettel. Az Ipolydamásd közeli falurészen a legújabb beépítésűek a házak, szintén nagy udvarokkal, de állattartás itt nincs.

– Általános probléma a falu gazdasági elszigetelődése, leépülése.

– Úgy tűnik, a letkésiek lemondtak a mezőgazdaságról: a tsz-t már nem lehet gazdaságosan összetartani, a föld csak nagyon kevés embernek kell.

– A bér munkásságot megelőzendő a helyi gazdák összefogásáról, kisebb társulási folyamatok beindulásáról óvatosan nyilatkoznak. Bátorításra vár a helyi kezdeményező és vállalkozó készség. (Bizalom hiánya, információ hiánya a tőke-hitel lehetőségekről, a helyi minta hiánya.)

– Féltik az emberek a mezőgazdaságot az Európai Uniótól.

– A kishatár megnyitása óta megélénkült a kereskedelmi és vendéglátó ágazat, mintegy 40 helyi kisvállalkozó szolgáltatást tart nyilván az önkormányzat. A helyi adóbevétel azonban a falu költségvetésének csupán 4,5 m Ft-ot hoz. (70 m Ft a forráshiány.)

– Önálló plébánia, felkészült önkormányzat, a minőségi oktatást meghirdető iskola létezik, azonban a közösségi kapcsolatok, a kötődések ezekhez formálisak.

– Benyomásunk szerint az elért eredmények – melyekre jogosan büszkék az itt élők – megtartása, a hogyan tovább a legnagyobb kihívás jelenleg. Mégis, lendület helyett inkább elzárkózottsággal találkoztunk, ha az embereket a jövőről kérdeztük. „Minden jó.”

– Jelentős a betelepülők száma: 112 fő. Főleg Nagybörzsönyből evangélikus németek, és a szomszédos katolikus (egykori kismemesi) Ipolytölgyesről jöttek, s építkeztek 1970-től (mivel a saját falujukban ezt nem tehették.)

– Nem letkési, de már nem is börzsönyi, nem is tölgyesi a falu legalább 15%-a.

– Többen megerősítették az önkormányzat és a művelődési ház részéről az emberekre való személyes odafigyelést. (Emlékezetes hagyományteremtés pl. a letkésiek-szalkaiak összeházasodásáról a Szalkai Falunapon előadott lakodalmas játék).

– A táj értékei okán a turizmus lehetőségei adóttak. (Pincehegy, ahol telket vásárolni a falubelieknek sem könnyű. Jelenleg vendéglő működik, szobakiadás nincs.)

– Letkés és Szalka között a kapcsolat természetes és erős (házasságok, napi bevásárlás, rokon kapcsolattartás, munkavállalás).

– A megélhetés szempontjából jelentős a márianosztrai börtönben való munkavállalás lehetősége, valamint a tölgyesi Ipolyfabrikban a betanított és szakmunkások számára a munkahelyek.

– A hosszú évtizedes zártságban, periférián levő települést találóan jellemzi egyik beszélgetőtársunk, egy Felvidékről származó nyugdíjas tanár. Amikor évfolyamtársai kérdezték kb. 30-35 évvel ezelőtt: mondd, hol élsz, hol tanítasz, így jellemezte e térképen alig található helyet, Letkést: „Balra van a nagyhatár, mögöttem az Ipoly (akkor még nem működött hídhatár), jobbra a váci fegyház, előttem meg a márianosztrai börtön.”

– Benyomásunk szerint jó csapat a falu vezetése, „emberileg odateszi magát”, azonban kevés a faluban a közös problémák megoldására hivatott közös kommunikáció, érzékenység és feladatvállalás.

– Civil szervezet nincs a faluban, gazdakör névleg, erdei közbirtokosság most alakult.

Ipolyszalka (Szlovákia)

– Lélekszáma 1000 fő.

– A kishatár miatt nem volt lehetőség a kárpátaljai diákok közvetlen bevonására a szalkai falukutatásba, így idén csupán 3 diák végzett interjúmunkát a faluban, ezért kb. 15 interjú készült csupán.

– Az egykori mezőváros parasztpolgári társadalmának mai állapotát át meg át szövi a személyes példamutatás és feladatvállalás hiteles jelenléte, de az elmúlt 40 év öröksége és szemlélete is.

– Érzékelhető a lokális társadalom értéktörmelékeire alapozódó építkezés, egy-egy jó helyi kezdeményezés kísérlete, a magyar és az EU-vérkeringésbe történő bekapcsolódás határozott szándéka, amely azonban a közösségi célok kiforratlanságát, az összefogás, együttműködés gyengeségeit viseli magán, és okoz kezdeményezőjének siker helyett sokszor inkább kudarcot.

– Jelentős a településen a hídhatár megnyitása óta fennálló kereskedelem, házas ételekkel vendéglőt bérelnek a volt tsz-étteremben.

– Létezik az élő népi díszítőművészet, élnek a kézműves hagyományok.

– Tájházat hozott létre a Csemadok szervezete, és a térségi turisztikai egyesület, egy neves helybéli mészáros család (a polgármester szülei) szeretetteljes adományából. (Felajánlották

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

közcéla a régi parasztházat – az összefogást erősítendő.)

– A falusi turizmustól idegenkednek, de megfogalmazódott a tanulás, önművelés, informatikai és vállalkozói ismeretek iránti igény.

– A helyi népfőiskolai csapat animátora bátorítója a közösségnek.

– Létrejött az úrbéri testület, a gazdakör vállalkozóinak kezében van a földterület 1/3-a.

– A 10 éve működő tsz most megy tönkre, mellette egy másik csapattal létrejött egy tőkeerősnek ígérkező másik, helybéli és környékbeli vállalkozók földvásárlásaiból. Feldolgozó üzemet kívánnak létesíteni.

– Az új polgármester és önkormányzati testület tapasztalatcserét kezdeményez Letkessel.

– A csehszlovák időkben jó életszínvonal volt Szalkán, Letkés szegényebb falu volt, az utóbbi 10 évben azonban Letkés láthatóan „lehagyta” Szalkát.

– Megfogalmazódott a szemléletváltás, az összefogás és tanulás igénye, melyben kezdeményező szerepet várnak a Szalka és Környéke Népfőiskolai Társaságtól. Az önkéntes munkához erőt, bátorítást adott számukra a falukutatás: szembesülés saját értékeikkel, a helyi kollektív emlékezet erejével, az emberek szeretetével, nyitottságával.

A térség fejlesztési stratégiája a mezőgazdaságban, a falusi turizmusban, a helyi társadalom élő szövetségében rejlik: a térségben működik a vállalkozók egyesülete (sajnos azonban határon túliak még nincsenek a soraikban). Nem működik a formálisan létező civil szervezetek klubja. Összetartó és kulcsfontosságú a két falu és a környék szempontjából a határon túli Ipolyszalka és Környéke Népfőiskolai Társaság. Színvonalasak az Ipoly Szabadegyetem képzési alkalmai, amelyekre határon innenről és túlról hívják az érdeklődőket. Működik a Duna-Ipoly Euro-régió.

Lehetőségek – feladatok. A kistáji népfőiskola mint az egész életen át tartó tanulás intézménye

Divat is, aktuális is manapság „kistérségről” beszélni, egy 15-20 falu alkotta, többé-kevésbé hasonló adottságokkal, prob-

lémákkal jellemezhető területről.

A kistérség az EU-ban is az elmaradott vidékeket támogató programok alanya. Tehát gazdasági érdek is beszélni róla. Ám más szempontból is szóba jöhetnek, mivel ha feltételezzük, hogy egy kistérségben már több esztendeje működik legalább egy „igazi népfőiskola”, akkor azt is feltételezhetjük, hogy előbb-utóbb felmerülhet ott egy kistérségi szintű oktatás-művelődés-politika kidolgozásának szándéka.

Nem csak falumonográfiákra van szükségünk, hanem olyan kistáji szintű tanári segédletekre, melyek segítségével a felnövő nemzedékek számára meg lehet jeleníteni a „legtágabb otthon, a legszűkebb haza”, az egykor volt kistáj életét, arculatát, az ott élő nemzedékek küzdelmét, melynek során kialakult az, ami ma van, amelyben élünk. Így szükséges a kistájra jellemző földrajz, történelem, tájtermelés hagyományainak (például a szobi kistérségben a málna, bogyós gyümölcs, állattartás, erdészet és erdei munkák) tanítása az iskolában és az iskolán kívül.

Nyilvánvaló, hogy ilyen munkát egy iskola egyedül nem képes elvégezni, a helyi pedagógusműhelyek, művelődés-szervezők, az egyházak, a kistérség iskoláinak összefogására van szükség. Ezek a legfontosabb kezdő lépések egy-egy kistáj falvai számára, hogy gazdaságilag is egybeszerveződhessenek; nem úgy, hogy elnyomják egymás hagyományait, hanem úgy, hogy az összefogás erejéből megerősödve megtalálhassák önmagukat és a jövőjüket.

A kistáji Népfőiskola képzési programjával (a helyi tudás megjelenése, a közös kommunikáció kialakulása; az emberek gondolkodási, cselekvési bátorságának, az egymástól tanulás erejének, az érzékenység, a feladatvállalás képességének erősítése; a közös stratégiák – jövőkép megszületése; a barátságok elmélyülése, a kötődések felszínre hozása; együtt a kulturális települési animáció eszközei) képes összefogni a helyi ún. *baráti-beszélgető köröket*, és alkalmas lehet arra, hogy ezt a folyamatot segítse a Falufejlesztési Társaság, a Budapest Környéki Népfőiskolai Szövetség együtt munkálkodásával, a Pest megyei Közművelődési Központ támogató együttműködésével.

